

ALİ HASANOV

HOCALI SOYKIRIMI

NEDENLERİ, SONUÇLARI
VE ULUSLARARASI
ARENADA TANINMASI

ALİ HASANOV

5-21397

**Hocalı Soykırımı: Nedenleri,
Sonuçları ve Uluslararası
Arenada Tanınması**

M.F.Axundov adına
Azərbaycan Milli
Kitabxanası
Bakü - 2019

**20. Yüzyıl Başlarında Ermenilerin Azerbaycanlılara
Karşı Etnik Arındırma ve Soykırımı Siyaseti**

Tarihî belgeler, Azerbaycan'ın Karabağ bölgesinin stratejik açıdan büyük önem taşıyan dağlık kesimlerine İran ve Türkiye'den kalabalık gruplar halinde Ermeni nüfusun göç ettirilmesi sürecinin 19. Yüzyıl başlarından itibaren başladığını göstermektedir. Söz konusu bölgede Ermeni nüfusun yapay bir şekilde artırılması, Ermenilerin 20. Yüzyıl başlarından itibaren Azerbaycan'a karşı toprak iddialarında bulunmasına ve saldırgan bir politika izlemesine sebebiyet vermiştir.

Azerbaycan halkı son 200 yılda Ermeni faşistlerinin etnik arındırma, soykırım ve saldırganlık politikasına sürekli olarak maruz kalmış, tarihî yurtlarından çıkarılarak zorunlu göçmen ve mülteci durumuna düşürülmüştür. Ermeni faşistleri, Taşnak Partisi'nin programında ortaya konan Büyük Ermenistan'ın kurulması hedefi doğrultusundaki çalışmalarını 20. Yüzyıl başlarında daha da genişleterek Azerbaycanlı nüfusu kendi tarihî yurtlarından planlı bir şekilde zorla çıkarmak suretiyle etnik arındırma ve soykırım politikasını uygulamışlardır.

1905-1906 yıllarında Ermeniler Bakü, Gence, Karabağ, İrevan, Nahçıvan, Ordubad, Şerur-Dereleyez, Tiflis, Zengezur, Gazah ve diğer bölgelerde sivil Azerbaycanlı nüfusa katliamlar uygulamış, kentler ve köyler yakılıp yıkılırken, bu kentlerin ve köylerin halkı da acımasızca katledilmiştir. Silahlı Ermeni çeteleri Şuşa, Zengezur ve Cebail kazalarında, İrevan ve Gence Guberniyalarında (vilayetlerinde) Azerbaycanlıların meskün bulunduğu 200'den fazla yerleşim birimini harabeye

Bilim editörü: Elçin Ahmedov
Prof. Dr., Siyaset bilimci

A.M.HASANOV. Hocalı Soykırımı: Nedenleri, Sonuçları ve Uluslararası Arenada Tanınması. Bakü, "Zerdabi Neşr" MMC, 2019, 36 s.

ISBN 978 9952 504 64 4

© A.M. Hasanov, 2019
© "Zerdabi Neşr" MMC, 2019

çevirmiş, on binlerce Azerbaycanlı ata yurdunu terk ederek zorunlu göçmen ve mülteci durumuna düşmüştür. Ermeniler Azerbaycanlı halktan 200 binden fazla insanı çocuk, kadın ve yaşlı ayrımı yapmadan katletmek suretiyle, bu bölgelerde kendilerine Çarlık Rusya'sı tarafından vaat edilen Ermenistan Devleti'ni kurmak amacıyla etnik arındırma politikasını gerçekleştirmişlerdir.

Aynı politikanın devamı olarak, silahlı Ermeni çeteleri tarafından, 1917 yılı başlarından 1918 yılının Mart ayına kadar geçen sürede İrevan Guberniyası'nda 197, Zengezur Kazası'nda 109, Karabağ'da 157 köy yakılıp yıkılmış, bunların dışındaki bölgelerde daha 60 yerleşim birimi tahrip edilerek harabeye dönüştürülmüştür. 1918 yılı Mart'ın 31'inde ve Nisan'ın ilk günlerinde Bakü'de Ermeni-Bolşevik çeteleri tarafından 12 bin sivil Azerbaycanlı öldürülmüştür. Kanlı olaylar sırasında insanlar evlerinde canlı canlı yakılmış, insanlık dışı işkencelerin kurbanına çevrilmişlerdir. Ermenilerin silahlı saldırıları sonucunda 1918 yılının ilk beş ayında Guba Kazası'nda 16 bini aşkın insan sıra dışı amansızlıkla katledilmiş, 167 köy yakılıp yıkılmıştır ki bu köylerden 35'i günümüzde mevcudiyetini sürdürmemektedir.

Ermenilerin uyguladıkları toplu katliamların 1918-1920 yıllarında Bakü, Guba, Şamahı, Kürdemir ve Lenkeran'la beraber, Şuşa'da, İrevan Guberniyası sınırlarında, Zengezur'da, Nahçıvan'da, Şerur'da, Ordubad'da, Kars'ta ve diğer bölgelerde amansızlıkla sürdürülmesi sonucunda toplamda on binlerce Azerbaycanlı en acımasız yöntemlerle katledilmiş, 1 milyonu aşkın insan ata yurdunu terk etmek zorunda bırakılmıştır. Tarihi Azerbaycan topraklarında Ermeniler

tarafından gerçekleştirilen bu vahşetler sırasında okullar ve camiler de yakılmış, kültür anıtları mahvedilmiştir.

Güney Kafkasya'da Sovyet rejiminin tesisini kendi amaçları doğrultusunda kullanan Ermeniler, 1920 yılında Zengezur'un ve Azerbaycan'ın diğer birtakım bölgelerinin Ermenistan Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti'ne ilhak edilmesini sağlamayı başarmışlardır. Bu sayede Nahçıvan, Azerbaycan'ın geri kalan bölümünden koparılmış ve aradaki kara bağlantısı kesilmiştir. Daha sonraki yıllarda Ermeniler, artık Ermenistan'a ilhak edilmiş olan Zengezur'da ve diğer bölgelerde tarih boyu yaşamış olan Azerbaycanlı nüfusun bu topraklardan sürülmesi politikasını daha fazla genişletmişlerdir. Bu politikanın bir devamı olarak, Azerbaycan'ın Karabağ bölgesinin dağlık kesimlerine 19. Yüzyılda göç ettirilen Ermenilere 7 Temmuz 1923 tarihinde otonom vilayet statüsü verilmiştir. Bu karar Sovyet Rusya'nın himayesi ve katılımıyla gerçekleştirilmiştir. Oysa eski SSCB'yi oluşturan diğer Cumhuriyetlerde Karabağ'dakinden daha fazla Ermeni bulunmaktaydı. Diğer yandan, Ermenistan sınırları içinde tarih boyu meskûn bulunan Azerbaycanlı nüfusun sayısının Karabağ Ermenilerinin birkaç katı olmasına rağmen, Azerbaycan'ın nüfusa etnik temele dayalı bir ayrıcalık tanınmasını hiçbir zaman istemiş değildir.

Sonuç itibariyle, Azerbaycan'ın ayrılmaz bir parçası olan Karabağ, yapay bir şekilde ovalık ve dağlık bölgelere ayrılmış, Azerbaycan yönetimi Karabağ'ın dağlık kesimlerine sonradan göç ettirilen Ermenilere muhtariyet statüsü tanımaya mecbur edilmiştir. Üstelik bu muhtariyet uygulaması, Dağlık Karabağ'da tarih boyu meskûn bulunan

Azerbaycanlı nüfusun reyî dikkate alınmadan ve hakları en kaba biçimde ihlal edilerek gerçekleştirilmiştir.

Bu durum yalnızca Azerbaycan'ın mülki yönetim yapısının bozulması değil, Ermenilerin Azerbaycan'a karşı gelecekteki toprak iddiaları için bir araç olma anlamına da gelmekteydi, nitekim "Dağlık Karabağ" terimi aynı dönemden itibaren ortaya atılarak kullanılır olmuştur. Otonom Vilayet'in oluşturulmasına ilişkin resmî kararda vilayet merkezi olarak Hankendi kabul edilmiş, fakat kısa bir süre sonra, 18 Eylül 1923 tarihinde Dağlık Karabağ Vilayet Parti Komitesi'nin aldığı bir kararla Hankendi'nin ismi değiştirilerek Stepan Şaumyan onuruna Stepankert yapılmıştır.

Sovyet döneminde Azerbaycan'ın Karabağ bölgesinin dağlık kesiminde yerleşik bulunan Ermenilerin siyasi, ekonomik, sosyal ve kültürel alanlardaki tüm meseleleri kapsayan bir muhtariyete sahip bulunmalarına rağmen, Ermenistan Azerbaycan'a karşı toprak iddialarını birkaç defa daha ortaya atmış, fakat amacına ulaşamamıştır. Bunun yerine, SSCB Bakanlar Kurulu'nun 23 Aralık 1947 tarihinde aldığı "Ermenistan Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti'nden Kolhozlara Bağlı ve Diğer Azerbaycanlı Nüfusun Azerbaycan Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti'nin Kura-Aras Ovasına Göç Ettirilmesine İlişkin Karar" doğrultusunda 1948-1953 yılları arasında Azerbaycanlı nüfus tarihî ata yurtlarından, özellikle İrevan'dan ve etraf bölgelerinden kitleler halinde göç ettirilmiş ve sonuçta 150 bin civarında Azerbaycanlı nüfus, Azerbaycan'ın ovalık bölgelerine sürülmüştür.

20. Yüzyıl Sonlarında Ermenistan'ın Azerbaycan'a Karşı Toprak İddiaları ve Askerî Saldırganlığı

20. Yüzyılın 80'li yıllarının ikinci yarısında Ermeniler, "Büyük Ermenistan" hülyasını gerçekleştirmek amacıyla, mevcut şartları kullanmak, yakın ve uzak yurtdışındaki himayecilerinden yardım almak suretiyle Azerbaycan'ın Dağlık Karabağ bölgesi üzerinde hak iddia etmeye başladılar. Karabağ üzerindeki toprak iddiaları her defasında dışarıdan, Ermenistan'ın propagandası, kışkırtması ve baskılarıyla ortaya atılmıştır.

1988 olaylarının başlangıcında ortamı daha fazla germeğe ve kamuoyunu kendi arkalarına almaya çalışan Ermeni politikacılar ve bunların destekçileri tarafından Dağlık Karabağ'ın geri kalmışlığı bahanesi altında buranın Ermenistan'a ilhakı amacıyla uzunca zamandan beri hazırlanmış olan plan doğrultusunda Hankendi ve Erivan'da grevler yapılmakta, işyerleri çalışmalarına ara vermekte ve büyük katıllımlı mitingler teşkil edilmekteydi. Fakat olayların daha sonraki gelişimi Dağlık Karabağ Otonom Vilayeti'nin (DKOV) sosyal ve ekonomik açılardan geri kalmışlığına ilişkin olarak Ermeni politikacıların ve bunların Moskova'daki himayecilerinin ortaya attıkları iddiaların birer asılsız bahanedен ibaret olduğunu, başlıca gayenin Ermenistan'ın Azerbaycan'a karşı toprak iddiasının desteklenmesinden ibaret bulunduğunu gözler önüne sermiştir.

1988 yılının ikinci yarısında ortam fazlaca gerilmiş ve DKOV'nin Azerbaycanlı nüfusuna silahlı saldırılar gerçekleştirilmeye başlanmıştır. Şöyle ki Ağustos sonu ve Eylül başlarında Ermenilerin Kerkicahan ve Hocalı'ya kalabalık

saldırıları gerçekleşmiştir. 18 Eylül'de Ermeniler Hankendi'n-de meskûn yaklaşık 15 bin kişilik Azerbaycanlı nüfusu kentten zorla sürmüş ve evlerini ateşe vermişlerdir.

Dağlık Karabağ'da durumun böylesine gergin olduğu bir dönemde Ermenistan Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti Yüksek Konseyi 1 Aralık 1989 tarihinde Azerbaycan'ın egemenlik haklarını kabaca ihlal etmek ve Anayasa'yı çiğnemek suretiyle DKOV'nin Ermenistan'a ilhakına ilişkin bir karar almıştır. SSCB yönetiminin oldukça ciddi ve asla affedilemeyecek hataları ve Ermeni yanlısı politikaları 1990 sonunda ve 1991 başında durumun iyice çığırından çıkmasına neden olmuş, DKOV'de ve Azerbaycan'ın Ermenistan'la sınır bölgelerinde Ermeni saldırganlığı daha geniş boyutlar kazanmıştır.

Bu yıllarda Moskova-Bakü yolcu trenlerinde, Tiflis-Bakü, Tiflis-Ağdam, Ağdam-Şuşa, Ağdam-Hocalı güzergâhlarında hareket eden taşıtlarda gerçekleştirilen terör eylemleri sonucunda Azerbaycanlı nüfustan yüzlerce kişinin hayatına son verilmiştir. Binlerce Azerbaycanlı, Moskova'nın yönetim çevreleri tarafından himaye edilen Ermeni işgal politikalarının kurbanına dönüşmüştür. Olayların henüz başında Ermeni ayrılıkçıların etkisiz hale getirilmemesi, durumun gitgide daha da kötüye gitmesine yol açmıştır. Sonuç itibarıyla Ermeniler, Azerbaycan Hükümeti'nin kontrolü dışında kalan vilayette, Ermenistan'dan gönderilen silahlı çeteler ve askerî araçlar yardımıyla Azerbaycanlı nüfusa karşı hep daha fazla kanlı cinayetler işlemeye hız vermişlerdir ki bu durum da çatışmanın büyüyerek geniş ölçekli bir savaşa dönüşmesine yol açmıştır.

Karabağ'ın dağlık bölgesinde cereyan eden gerilim

1991 yılında daha fazla artmıştır. Aynı yılın Haziran-Aralık ayları arasında Ermeni silahlı kuvvetlerinin Hocalı'da Karadağlı ve Askeran'ın Meşeli köylerine saldırıları sonucunda 12 kişi katledilmiş, 15 kişi yaralanmıştır. Yine aynı senenin Ağustos ve Eylül aylarında Şuşa-Cemilli, Ağdam-Hocalı ve Ağdam-Karadağlı güzergâhlarında hareket eden otobüslerin silahlı Ermeni çetelerince ateşe tutulması sonucunda 17 kişi hayatını yitirmiş, yaklaşık 90 Azerbaycanlı ise yaralanmıştır. 1991 yılının Ekim ayı sonunda ve Kasım ayı süresince Karabağ'ın dağlık bölgelerindeki 30'u aşkın yerleşim birimi, bu arada Tuğ, İmarat-Garvend, Sırhavend, Meşeli, Cemilli, Umudlu, Karadağlı, Kerkicahan ve bunlar gibi stratejik öneme sahip çok sayıda Azerbaycan köyü Ermeniler tarafından tahrip edilmiş, yakılıp yıkılmış ve yağmalanmıştır.

1992 yılı başlarından itibaren Ermenistan ordusu Dağlık Karabağ'da Azerbaycanlı nüfusun meskûn bulunduğu son yerleşim birimlerini de birbiri ardından işgal etmiştir. Şöyle ki 12 Şubat'ta Şuşa'nın Malıbeyli ve Kuşçular köyleri Ermeni silahlı kuvvetlerince işgal edilmiştir. Karadağlı köyüne yapılan ve 13-17 Şubat tarihleri arasında devam eden silahlı saldırılarda 118 kişi (çocuklar, kadınlar ve yaşlılar) esir edilmiş, 33 kişi Ermeniler tarafından kurşuna dizilmiş, diğer yandan katledilenler ve yaralılar topluca bir sanayi kuyusuna atılarak üzerleri kapatılmıştır. Esirlerden 68 kişi amansızca öldürülmüş, 50 kişi ise büyük güçlükler pahasına esirlikten kurtarılmıştır. Kurtarılanlardan 18'i aldıkları iyileşmez yaralar sonucunda daha sonra ölmüştür. Tutsak edilenlere vahşice, insanlık dışı muamele edildiği, insanların kafasının kesildiği, canlı gömüldüğü, dışlerinin

söküldüğü, aç susuz bırakıldığı, işkencelerle öldürüldüğü durumlar Ermenilerin insanlık aleyhinde işledikleri ağır cinayetlerin bir bölümüydü. Karadağlı köyünde iki aileden 4'er kişi katledilmiş, 42 aile, reisini kaybetmiş, 140 kadar çocuk öksüz kalmıştır. Halkı Ermenilerce gerçek bir soykırıma maruz bırakılan bu köylerde toplamda 91 kişi, yani her 10 kişiden biri katledilmiştir.

Hocalı Soykırımı 20. Yüzyıl Sonunda Ermenilerin Azerbaycanlılara Karşı Gerçekleştirdikleri En Büyük Cinayettir

Ermenilerin 20. Yüzyıl sonunda Hocalı'da gerçekleştirdikleri soykırımı, bugüne kadar insanlık aleyhinde işlenen en büyük cinayetlerden bir tanesi olarak kabul edilmektedir. Hocalı faciası, tarihin hafızasından hiçbir zaman silinmeyecek olan Katın, Lidice, Oradour, Holokost, My Lai, Ruanda, Srebrenitsa katliamları gibi korkunç felaketlerden hiç farklı değil. Tüm bu olaylar, sivil nüfusa yönelik soykırımları olarak savaşlar tarihindeki yerini almış ve dünya çapında büyük bir yankı uyandırmıştır.

Azerbaycan'ın Dağlık Karabağ bölgesinde stratejik önem taşıyan bir nokta olarak Hocalı kenti Ermenilerin işgal planları önünde bir engel teşkil etmekteydi. Hocalı; Hankendi'nin 12 kilometre kuzeydoğusunda, Ağdam-Şuşa ve Askeran-Hankendi ulaşım yolları arasında bulunmaktaydı. Kentin önemini arttıran bir husus da Dağlık Karabağ'daki tek havaalanının burada bulunmasıydı. Bu nedenlerden dolayıdır ki Ermenistan Silahlı Kuvvetleri'nin başlıca amacı Hocalı'dan geçen Askeran-Hankendi ulaşım

yalunu ve Hocalı'daki havaalanını kontrol altına almak.

Diğer yandan, özellikle acımasızlıkla gerçekleştirilen Hocalı Soykırımı sonrasında Ermeniler, Azerbaycan'ın bu tarihi yerleşim birimini haritadan silmeye kendilerini açısından bir amaç edinmişlerdi. Çünkü Azerbaycan tarihinin çok eski dönemlerinin izlerini kendinde barındıran Hocalı tarihi ve kültürel anıtlarıyla ön plana çıkmaktaydı. Tamamı Azerbaycanlılardan oluşan 7 bin kişilik nüfusa sahip bulunan Hocalı (yüzölçümü 926 kilometrekare), Ermenilerin yerleştikleri köylerle çevrili bulunan en büyük ve en eski yerleşim birimiydi. Hocalı'da tarihin eski dönemlerine ait anıtlar günümüze kadar muhafaza edilmektedir.

Bilindiği üzere, milattan önce 14-7. Yüzyıllara ait bulunan Hocalı-Gedebey Medeniyeti'ne özgü izler Hocalı yakınlarında korunmaktaydı. 1992 Şubat'ında Ermeni Silahlı Kuvvetleri eski Sovyetler Birliği ordusunun 366 numaralı motorize alayının desteğiyle Hocalı kentinin nüfusunu vahşice katlederken, soykırımının en iğrenç aşamasına da geçerek tarihin izlerini silmeye çalışmış, hem Azerbaycan halkı, hem de insanlığın bütünü açısından büyük önem taşıyan çok değerli tarihi anıtları da mahvetmişlerdir.

Daha faciyanın dört ay öncesinde, yani 1991 yılı Ekim ayının sonundan itibaren kente götüren tüm otoyollar kapatılmış ve Hocalı gerçekte abluka altına alınmış bulunuyordu. Diğer yandan, 2 Ocak tarihinden itibaren kentten elektriği de kesilmiştir. Hocalı kentinin Azerbaycan'ın diğer bölgeleriyle irtibatı koparılmış, helikopter tek ulaşım aracı olarak kalmıştır. Bir süre sonra helikopter ulaşımı da kesildi. 28 Ocak 1992 tarihinde Ağdam'dan Şuşa'ya uçan "M1 8" helikopteri kente ulaşmadan, Halfeli köyü üzerinde bulun-

duğu sırada Hankendi istikametinden ateşlenen bir roketle vurulmuş, helikopterdeki 3 mürettebat ve 41 yolcu yaşamını yitirmiştir. Bu olayın ardından Ermenistan ordusu Dağlık Karabağ'da Azerbaycanlı nüfusun meskûn olduğu son yerleşim birimlerini de arka arkaya işgal etmiştir. 1991 yılı sonlarında Karabağ'ın dağlık kesimindeki 30'u aşkın yerleşim birimi ve bu arada Tuğ, İmaret Garvend, Sırhavend, Meşeli, Cemilli, Umutlu, Kerkicahan gibi stratejik açıdan önemli konuma sahip bulunan köyler Ermenilerce yakılıp yıkılmış, yağmalanmış ve harap edilmiştir.

1992 yılının 25 Şubat'ını 26'sına bağlayan gece Ermenistan Silahlı Kuvvetleri, Hankendi'nde konuşlandırılan eski Sovyetler Birliği 4. Ordu 23. Tümeni'ne bağlı 366 numaralı motorize alayın 10 tank, 16 zırhlı araç, 9 savaş otomobili, 180 askerî uzmanının katılımı ve kalabalık bir insan gücüyle Hocalı kentini çevirmiştir. En modern silahlarla saldıran Ermeni kuvvetleri Hocalı kentini bütünüyle harap etmişlerdir. Çok sayıda ağır askerî gerecin kullanılması sonucunda kent büsbütün tahrip edilmiş, yakılıp yıkılmış, kent nüfusu ise olağanüstü bir acımasızlıkla katledilmiştir. Katledilenlerden çoğu kafası kesilerek, gözleri oyularak, derisi soyularak, canlı canlı yakılarak ve diğer işkencelerle öldürülmüştür.

Bu soykırımı eylemi sonucunda resmî verilere göre 613 kişi katledilmiştir ki bunlardan 63'ü çocuklar, 106'sı kadınlar, 70'si ise yaşlılardır. 8 aile tamamen mahvedilmiştir. 56 kişi özellikle acımasız işkenceler sonucunda öldürülmüştür. 27 aileden yalnızca 1 kişi hayatta kalmış, 25 çocuk her iki ebeveynini, 130 çocuk ebeveynlerinden birini, 230 aile ise reisini kaybetmiştir. 487 kişi sakat

bırakılmıştır ki bunlardan da 76'sı çocuklardır. Bunların dışında, 1275 kişi esir edilmiştir ve esirlerden 150'sinin akıbeti halen bilinmemektedir.

Güçlerin asla eşit olmadığı çatışmada Hocalı'daki yerel savunma kuvvetleri son kişi kalana kadar düşman karşısında son derecede ciddi bir direnç göstermişlerdir. Bu direnç, aslında söz konusu dönemde kenti savunanların sergilediği büyük bir kahramanlık örneğiydi. Ermenistan Silahlı Kuvvetleri'nin Hocalı'ya saldırısı sırasında etraftaki Ermeni köylerinin kuşatması altında kalan yaklaşık 3000 silahsız sivil canını kurtarmak umuduyla kenti terk etmiştir. Fakat ne acıdır ki hiçbir yerden destek görmeyen bu kentin sivil nüfusunun çok büyük bir kısmı Ermeni vahşetinden kurtulmayı başaramamıştır.

Hocalı cinayetinin araştırılması sürecinde elde edilen delillerden de görüldüğü üzere, saldırı kuvvetlerinin komutanı, diğer yandan Ermenistan Savunma Bakanı da olan Seyran Ohanyan'ın ve 366 numaralı motorize alayın 3. Taburunun komutanı Yevgeni Nabokihin'in emrinde 50 kişiden fazla Ermeni subay ve erbaş bulunmuştur.

Ermeni-Rus birleşik kuvvetlerinin Hocalı'da sivil Azerbaycanlı nüfusa karşı emsali görülmeyen ve hiçbir insanlık ölçütüne sığmayan acımasızlığı, olayın kısa bir süre sonrasında dünya çapında etkin basın organlarının sayfalarında yankı bulmuştur. Ermeni lobisinin etkin olduğu Fransa'da yayınlanan "Valeurs Actuelles" dergisi 14 Mart 1992 tarihli sayısında Ermenilerin sahip oldukları modern savaş teknolojilerinden ve paralı askerlerden bahsederken şöyle yazmaktaydı: "Bu 'otonom bölgede' Ermeni silahlı birlikleri Ortadoğu'dan gelenlerle beraber en modern askeri

yasadışı yollardan Ermenilere bırakılmıştır. Nitekim Hocalı saldırısı sırasında 366 numaralı alayın 3. Taburunda Ermeni kökenli onlarca subay ve erbaş bulunduğu kanıtlanmıştır. Hocalı soykırımının izlerinin kaybettirilmesi amacıyla Kızıl Ordu'dan kalma 366 numaralı motorize alay 2 Mart 1992 tarihinde Gürcistan'ın Vaziani kentine nakledilmiş, 10 Mart'ta ise bu alay bütünüyle ilga edilerek heyeti ve askeri araçları diğer birliklere dağıtılmıştır.

Hocalı'ya saldırın silahlı birlikler bu kentin sivil nüfusuna soykırım uygularken 111 kişiyi Hocalı kentinde öldürmüş, daha sonra ablukayı yararak kaçmayı başaran sivilleri takip ederek 16 kişiyi Ketik ormanında, 130 kişiyi Nahçıvanik yolunda, 23 kişiyi Karakaya civarında, 23 kişiyi Dehraz köyü yakınlarında, 8 kişiyi Şelli civarında, 6 kişiyi ise Askeran yolunun 86. kilometresinde öldürmüştür. Tutsak edilenlerden 18 kişi Askeran Bölge Polis Amirliği'nde işkencelerle öldürülmüştür. Cesetlerin dış muayenesi, adli tıp incelemelerinin sonuçlarını içeren raporlar, Hocalı halkından kurtulmayı başaranların ifadeleri Ermeni askerlerin ve 366 numaralı motorize alayda görevli askerlerin Azerbaycanlı nüfusa karşı yaptıkları akıl almaz işkence ve vahşeti belgelemektedir.

Ermeni saldırganlığı sırasında Dağlık Karabağ'da, Azerbaycan'ın Ermenilerce işgal edilen diğer bölgelerinde ve bu arada Ermenistan'da esarete tutulan Azerbaycanlılara da dayanılmaz işkenceler verilmiş, bunlardan bazıları öldürülmüş ya da sakatlanmıştır. 1988 yılından itibaren Ermenistan Silahlı Kuvvetleri tarafından Dağlık Karabağ'da, Azerbaycan'ın Ermenilerce işgal edilen diğer bölgelerinde ve bu arada Ermenistan'da esarete tutulan Azerbaycanlılara

işkence yapıldığına, bunlardan bazılarının öldürüldüğüne ya da sakat bırakıldığına, provokasyon ve terör eylemlerine, sivil nüfusun zorunlu göçe zorlanmasına, yerleşim birimlerinde maddi varlıkların, tarihi ve kültürel anıtların tahrip edilmesine ve Ermenilerce işlenen diğer suçlara ilişkin olarak ilgili Savcılıklar ve diğer kurumlar takibat ve incelemelere başlamışlardır.

Takibat sonucunda Ermenistan Silahlı Kuvvetleri'nin ve eski SSCB ordusunun Hankendi'nde konuşlandırılan 366 numaralı motorize alayı askerlerinin birlikte işledikleri suçun BM Genel Kurulu'nun 9 Aralık 1948 tarihli Soykırım Suçlarının Önlenmesi ve Cezalandırılması Sözleşmesi'nde ve Azerbaycan Cumhuriyeti Ceza Kanunu'nun 103. Maddesinde ifade edilen soykırım suçu tanımına uyduğu tespit edilmiştir.

Suçun takibati sırasında, Hocalı soykırımını yaparken Ermenistan askeri birliklerinin, Dağlık Karabağ'daki silahlı birliklerin ve eski SSCB ordusunun Hankendi'nde konuşlandırılan 366 numaralı motorize alayı askerlerinin uluslararası hukuk normlarını bütünüyle ihlal ettikleri de tespit edilmiştir. Özellikle; 12 Ağustos 1949 tarihli Çatışan Silahlı Birliklerde Yaralıların ve Hastaların Durumunun İyileştirilmesi'ne, Savaş Esirlerinin Durumu'na ve Savaş Sırasında Sivil Halkın Korunması'na ilişkin Cenevre Konvansiyonlarının ilgili maddelerinde göz önünde bulundurulmuş, yani savaş operasyonlarına doğrudan katılmayan kişilerin canına kastetmenin, herhangi bir şekilde bunların ölümüne ya da sakat kalmalarına sebebiyet vermenin, bunlara gaddarca muamele ya da işkence etmenin, insan onurunu küçük düşürücü şekilde hareket etmenin

S-2-1397

Axumkov a
Azerbaycan
KİT

yasaklandığı hususu oldukça kaba bir şekilde ihlal edilmiştir.

Hocalı Soykırımı'na katıldıkları kesin bir şekilde kanıtlanan, 366 numaralı motorize alay mensubu ve diğer şahıslardan toplamda 38 kişinin Azerbaycan Cumhuriyeti Ceza Kanunu'nun soykırım suçunun cezalandırılmasını öngören 103. Maddesi, barış ve insanlık aleyhinde işlenen suçların ve savaş suçlarının cezalandırılmasını öngören 107. Maddesi (halkın mülteci durumuna düşürülmesi ve göçe zorlanması), 113. Maddesi (işkence) ve 115.4. Maddesi'nde (savaş yasalarının ve kurallarının ihlali) öngörülen suçları işledikleri iddiasıyla soruşturulmalarına ilişkin karar alınmış, bunların gözaltına alınmalarına dair mahkeme kararları çıkarılmış ve uluslararası arenada aranmaları için gereken evrak Interpol'ün Azerbaycan Ofisi'ne iletilmiştir.

Soruşturma kapsamında Hocalı Soykırımı konusunda 2213 kişinin tanık ve mağdur olarak ifadesine başvurulmuş, 800'ü aşkın bilirkişi raporu alınmıştır. 366 numaralı motorize alayda görevli askerlerden ölen ve yaralananların listesinin verilmesi, alayın savaş geçreçlerinin Ermenilerce zorla alınmasına ya da bunlara verilmiş olmasına, Azerbaycan yerleşim birimlerine 366 numaralı alaya ait bulunan savaş gereçleri kullanılmakla ateş edilmesine ilişkin bilgilerin verilmesi gibi hususlarda Rusya Federasyonu, Özbekistan ve Kazakistan Cumhuriyetleri Başsavcılıklarından yardım talebinde bulunulmuş ve ilgili evrak gönderilmiştir.

Hocalı Soykırımı'na katılanlardan 366 numaralı motorize alayın 2. Tabur komutanı olan Binbaşı Seyran Ohyanyan'ın (Ekim 2016 tarihine kadar Ermenistan Cum-

huriyeti Savunma Bakanı görevini işgal etmiştir), 366 numaralı motorize alayın 3. Tabur komutanı Yevgeni Nabokihin ve diğerlerinin katılıma ilişkin delillerin toplanmasına, bunların Azerbaycan Cumhuriyeti Ceza Kanunu'nun ilgili maddelerinde öngörülen suçlardan sanık olarak mahkemeye çıkarılmalarına, diğer yandan esir ve rehinelere karşı acımasızca hareket eden ve bunlara işkence eden, Meşeli, Karadağlı, Bağanis-Ayırım ve diğer yerleşim birimlerinde soykırım yapan, bu yerlerin Azerbaycanlı kökenli nüfusunu kendi yurtlarından zorla çıkararak ve göçe zorlayan ve diğer ağır suçları işleyen kişilerin tespitine ilişkin soruşturma ve incelemeler halen sürmektedir.

Hocalı Soykırımı'na İlişkin Gerçeklerin Dünya Kamuoyuna İlanı

Dünya kamuoyunun gözleri önünde gerçekleşen bu korkunç soykırımın gerçek mahiyeti yalnızca Azerbaycan'ın Ulusal Lideri Haydar Aliyev'in 1993 yılında Azerbaycan'da iktidara dönüşünün ardından açıklanmış, 1994 yılının Şubat ayında Azerbaycan Cumhuriyeti Milli Meclisi Hocalı Soykırımı'nın gerçek siyasi ve hukuki tanımını yapmıştır. Diğer yandan, tarih içinde çeşitli dönemlerde Azerbaycanlılara yapılan soykırımlara ilişkin olarak Ulusal Önder Haydar Aliyev'in 26 Mart 1998 tarihinde imzaladığı bir kararnameyle 31 Mart Azerbaycanlı Soykırımı Günü olarak ilan edilmiştir.

Ulusal Önder Haydar Aliyev 25 Şubat 2002 tarihinde Hocalı Soykırımı'nın 10. Yılı dolayısıyla Azerbaycan halkına seslenişinde, bu acımasız katliamın tarihi ve siyasal

mahiyyetini açıkça ifade etmiştir: “Hocalı faciası Ermeni şovenizminin yaklaşık 200 yıldan beri Azerbaycanlılara karşı düzenli bir şekilde uyguladıkları etnik arındırma ve soykırımı politikasının bir devamı ve en kanlı sayfasıdır.”

Hocalı Soykırımı'nı yapanların ifşa edilmesi ve bu soykırım konusunda dünya kamuoyunun geniş bir şekilde bilgilendirilmesi çalışmaları günümüzde Azerbaycan dış politikasının önceliklerinden biri durumundadır. Hocalı Soykırımı'na ilişkin gerçeklerin dünya kamuoyuna iletilmesi, uluslararası arenada duyurulması ve bu soykırımı eyleminin dünya kamuoyu tarafından hak ettiği şekilde değerlendirilmesinin sağlanmasına yönelik çalışmalar da sürdürülmektedir.

Bu çerçevede Haydar Aliyev Vakfı'nın ve özellikle Vakıf Başkanı, UNESCO ve ISESCO İyiniyet Elçisi Mihriban Aliyeva Hanımefendi'nin çalışmalarının takdir edilmesi gerekmektedir. Haydar Aliyev Vakfı insanlık tarihinin en büyük facialarından bir tanesi olan Hocalı Soykırımı'na ilişkin gerçeklerin dünya kamuoyuna duyurulmasına yönelik olarak çalışmalarını sistemli bir şekilde sürdürmektedir.

Haydar Aliyev Vakfı öncülüğünde 26 Şubat 2007 tarihinde Brüksel'de düzenlenen “Saldırı Kurbanları” isimli fotoğraf ve çocuk resimleri sergisi de Hocalı Soykırımı'na ilişkin gerçeklerin dünya kamuoyuna ulaştırılması çalışmalarının bir parçası olmuştur. Yine 2007 yılının 19-26 Şubat tarihleri arasında Türkiye'nin İstanbul kentinde ve daha 25 ilde “Hocalı Haftası” isimli etkinlikler çerçevesinde Hocalı kurbanları anılmıştır. 14 Şubat 2008 tarihinde Berlin'de “Hocalı Soykırımı ve 1915 Olaylarına Dair Gerçekler”

konulu bilimsel konferans da Hocalı faciasının dünya kamuoyuna duyurulması açısından büyük önem taşımıştır.

Haydar Aliyev Vakfı'nın desteğiyle 2012 yılında Hocalı faciasının 20 yılı dolayısıyla soykırım kurbanları dünya üzerinde 100'ü aşkın noktada anılmıştır. Hocalı Soykırımı kurbanlarının anılmasına yönelik diğer etkinlikler Haydar Aliyev Vakfı'nın hazırladığı tanıtım yayınları eşliğinde sürdürülmektedir. Hocalı Soykırımı gerçeklerinin dünya kamuoyuna duyurulması amacıyla Haydar Aliyev Vakfı'nın çeşitli ülkelerde düzenlediği kapsamlı etkinlikler sırasında olmak üzere vakfın Rusya Şubesi, Leyla Aliyeva Başkanlığındaki çalışmalarını, özellikle İslam İşbirliği Teşkilatı Diyalog ve İşbirliği Gençlik Forumu çerçevesinde verimli bir şekilde sürdürmektedir.

Hocalı Faciasını Soykırım Olarak Kabul Eden Uluslararası Bir Örgüt Olarak İslam İşbirliği Teşkilatı

8 Mayıs 2008 tarihinde, Şuşa kentinin Ermenistan Silahlı Kuvvetleri tarafından işgalinin 16. Yılında İslam İşbirliği Teşkilatı Gençlik Forumu Kültürler ve Medeniyetler Diyalogu Genel Koordinatörü Leyla Aliyeva'nın girişimleriyle “Hocalı'ya Adalet” kampanyası hazırlanmış ve bu kampanya 2009 Şubat'ından itibaren gerçekleştirilmeye başlanmıştır.

“Hocalı'ya Adalet” adıyla gerçekleştirilen uluslararası bilgilendirme ve teşvik kampanyasının başlıca amacı dünya kamuoyunun Hocalı Soykırımı konusunda bilgilendirilmesinden, bu soykırımın uluslararası arenada siyasal ve insani yönleriyle hak ettiği değeri almasını sağlamaktan ve Hocalı

Soykırımı kurbanlarının anılmasından ibarettir. Hocalı Soykırımı'nın insani, siyasal ve hukuki açılardan tanımlanmasını hedefleyen bu kampanya günümüzde pek çok ülkede başarılı bir şekilde gerçekleştirilmektedir. Diğer yandan, İslam İşbirliği Teşkilatı Gençlik Forumu ile ISESCO arasında 2009 Temmuz'unda imzalanan bir anlaşmayla Hocalı faciasına ilişkin bilgilerin İslam İşbirliği Teşkilatı'na üye ülkelerin okullarında okutulan tarih kitaplarında da yer alması konusunda mutabakat sağlanmıştır.

31 Ocak 2010 tarihinde İslam İşbirliği Teşkilatı Parlamentolar Birliği'nin Uganda'nın başkenti Kampala'da gerçekleştirilen ve 51 ülkenin parlamento heyeti başkanlarının katıldığı 6. Toplantısında Genlik Forumu'nun önyak olmasıyla İslam İşbirliği Teşkilatı Gençlik Forumu ile İslam İşbirliği Teşkilatı Parlamentolar Birliği Arasında İşbirliği Protokolü imzalanmıştır. "Hocalı'ya Adalet" isimli uluslararası kampanya çerçevesinde imzalanan bu protokole Hocalı faciası "Ermeni silahlı kuvvetli tarafından sivil halkın toplu katliamı" ve "insanlığa karşı işlenen bir cinayet" olarak tanımlanmıştır. "Hocalı'ya Adalet" uluslararası kampanyasının hem ulusal, hem de uluslararası düzeylerde desteklenmesine ilişkin paragraf da bu protokole dâhil edilmiştir. Söz konusu protokol, Hocalı faciasının uluslararası örgütlerce "insanlığa karşı işlenen cinayet" olarak kabul edildiğini belgeleyen ilk örnektir.

19 Ocak 2011 tarihinde Birleşik Arap Emirlikleri'nin başkenti Abu Dabi kentinde İslam İşbirliği Teşkilatı Parlamentolar Birliği'nin 13. Toplantısında "Hocalı'ya Adalet" kampanyasını destekleyen ve Hocalı faciasının "insanlığa karşı toplu cinayet" olarak tanınması önerisinde

bulunan Abu Dabi Bildirgesi kabul edilmiştir. 31 Ocak 2012 tarihinde İslam İşbirliği Teşkilatı Parlamentolar Birliği'nin Endonezya'nın Palembang kentinde gerçekleştirilen 7. Toplantısında da "Hocalı'ya Adalet" isimli uluslararası kampanyanın desteklendiği bir kez daha ifade edilmiştir. Son yıllarda "Ermenistan Cumhuriyeti'nin Azerbaycan Cumhuriyeti'ne Karşı Saldırganlığı" adıyla sürekli olarak yinelenen bildiriğe Gençlik Forumu'nun önerisiyle özel bir paragraf eklenmiştir. Hocalı faciasından bahsedilen bu paragrafta şunlar vurgulanmaktadır: "26 Şubat 1992 tarihinde Ermenistan Silahlı Kuvvetleri tarafından sivil Azerbaycanlı halka yapılan ve soykırım özellikleri gösteren toplu katliamın 2012 yılında (Hocalı faciasının 20. yılında) bir soykırım olarak kabul edilmesi üye ülkelerin parlamentolarından istenmekte ve Hocalı katliamını yapanlardan hesap sorulması talebinde bulunulmaktadır."

Bu ilerleme 2009 yılından itibaren etkin bir biçimde sürdürülen "Hocalı'ya Adalet" isimli uluslararası kampanyanın mantıksal bir sonucudur. Karabağ sorununa ilişkin uluslararası belgeler arasında ilk kez olarak söz konusu bildiriğe Hocalı faciasının bir soykırım eylemi olarak siyasal ve hukuki açılardan tanımlandığının da altını çizmek gerekmektedir. İslam İşbirliği Teşkilatı Parlamentolar Birliği'nin tüm dünya parlamentolarının dörtte birini kapsayan en büyük parlamentolar arası kurumlardan bir tanesi olduğu göz önünde tutulursa, söz konusu bildirginin, Hocalı faciasının Ermeni faşistlerince Azerbaycan halkına karşı yürütülen soykırım politikasının bir parçası olarak uluslararası arenada tanınması ve bu cinayeti işleyenlerden

hukuk çerçevesinde hesap sorulması açısından büyük bir önem taşıdığı söylenebilir.

İslam İşbirliği Teşkilatı Dışişleri Bakanları Konseyi 15-17 Kasım 2012 tarihlerinde Cibuti'de gerçekleşen 39. Toplantısında Hocalı faciasını ilk kez olarak soykırım olarak kabul etmiştir. Konsey, üye ülkeleri ve İslam İşbirliği Teşkilatı'nın alt kurumlarını "Hocalı'ya Adalet" kampanyasına etkin bir şekilde katılmaya, kampanyayı desteklemeye, Hocalı Soykırımı'nın ulusal ve uluslararası düzeylerde "insanlığa karşı işlenen cinayet" olarak tanınması amacıyla çalışmalar yapmaya davet etmiştir.

İslam İşbirliği Teşkilatı'nın en üst kurumu olan, 6-7 Şubat 2013 tarihlerinde Mısır'ın başkenti Kahire'de devlet ve hükümet başkanlarının katılımıyla gerçekleşen 12. Zirve'sinde de Hocalı faciası bir soykırım ve insanlığa karşı işlenmiş bir suç olarak kabul edilmiştir. Gine'nin başkenti Conakry'de 9-11 Aralık 2013 tarihlerinde 57 üye ülkenin katılımıyla gerçekleşen İslam İşbirliği Teşkilatı Dışişleri Bakanları Konseyi 40. Toplantısında Hocalı faciasının soykırım olarak tanıdığı hususu bir kez daha ilan edilmiştir. Toplantı bildiğine "Hocalı'ya Adalet" kampanyasına ilişkin özel bir paragraf ilave edilmiştir. Bu paragrafta şöyle denmektedir: "İslam İşbirliği Teşkilatı Dışişleri Bakanları Konseyi Hocalı'ya Adalet isimli uluslararası bilgilendirme kampanyasını takdir etmekte, Hocalı Soykırımı'nın ulusal ve uluslararası düzeylerde insanlığa karşı işlenmiş bir suç olarak kabullenilmesi amacıyla söz konusu kampanyaya etkin bir şekilde katılımı ve bu doğrultuda gereken çabanın gösterilmesi gereğini ifade etmektedir."

İslam İşbirliği Teşkilatı Parlamentolar Birliği'nin 18-19

Şubat 2014 tarihlerinde İran'ın başkenti Tahran'da gerçekleşen 9. Toplantısında "İslam İşbirliği Teşkilatı Parlamentolar Birliği ile İslam İşbirliği Teşkilatı Gençlik Forumu Arasında İşbirliği" adıyla ilan edilen bildirmede Hocalı faciası bir kez daha "soykırım eylemi ve insanlığa karşı işlenmiş suç" olarak değerlendirilmiştir. İslam İşbirliği Teşkilatı Dışişleri Bakanları Konseyi 27-28 Mayıs 2015 tarihlerinde Hocalı faciasının bir soykırım eylemi olduğunu bir kez daha yinelemiştir. Konsey'in Kuveyt'te gerçekleşen 42. Toplantısında imzalanan bildirmede üye ülkelere ve İslam İşbirliği Teşkilatı'nın alt kurumlarına "Hocalı'ya Adalet" kampanyasına etkin bir şekilde katılma tavsiyesinde bulunulmuş ve Hocalı faciası sorumlularından hesap sorulmasının önemi vurgulanmıştır.

İslam İşbirliği Teşkilatı Parlamentolar Birliği'nin 25 Ocak 2016 tarihinde gerçekleşen 11. Toplantısında "İslam İşbirliği Teşkilatı Gençlik Forumu ile İslam İşbirliği Teşkilatı Parlamentolar Birliği Arasında İşbirliği" isimli ve oybirliğiyle kabul edilen bildirmede de Hocalı faciası bir soykırım eylemi ve insanlık karşıtı bir suç olarak tanımlanmıştır. Hocalı Soykırımı suçlarının cezalandırılmasını sağlamak amacıyla İslam İşbirliği Teşkilatı ükeleri parlamentolarının gereken adımları atmasına yönelik bir çağrı da bu bildirmede kendi ifadesini bulmuştur.

"Hocalı'ya Adalet" isimli kampanya bu sene 9. Yılıni doldurmaktadır. Bu sürede, kampanyanın hedeflerine ulaşabilmek için Gençlik Forumu farklı düzeylerde pek çok çalışma yapmıştır. Hocalı Soykırımı'nın uluslararası arenada gereken siyasal, hukuki ve insani tanımının yapılmasını sağlamak amacıyla Gençlik Forumu, facianın uluslararası

belgelerde bir “insanlık karşıtı suç” ve “soykırım eylemi” olarak tanımlanmasına yönelik çalışmaları öncelikli hedef olarak belirlemiştir. Aradan geçen sürede yapılan çalışmalar sonucunda İslam İşbirliği Teşkilatı çerçevesinde ve bu arada Teşkilat’ın Zirve Toplantısı’nda da Hocalı faciası bir “soykırım eylemi ve insanlık karşıtı suç” olarak tanımlanmıştır.

Hocalı Faciasının Uluslararası Arenada Soykırım Olarak Tanınmasının Yaygınlaşması

Hocalı Soykırımı’nın dünya kamuoyuna duyurulmasına ve bu eylemin siyasi tanımının yapılmasını sağlamaya yönelik çalışmalar şimdi daha ciddi sonuçlar doğurmaktadır. Şöyle ki 14, 15 ve 16. yıldönümlerinde Hocalı Soykırımı Türkiye, Rusya, Almanya, ABD, Ukrayna, Kazakistan, Gürcistan, Kuveyt’te ve pek çok başka ülkede etkinliklerle anılmıştır. 2005 ve 2007 yıllarında Şubat ayı içinde TBMM’nin özel oturumlarında Hocalı Soykırımı konusu geniş bir şekilde ele alınmıştır. 19-26 Şubat 2011 tarihlerinde Türkiye’nin çeşitli kentlerinde “Hocalı Haftası” adıyla düzenlenen etkinlikler çerçevesinde Hocalı Soykırımı kurbanları anılmıştır. Bu etkinlikler her yıl yenilenmektedir. Pek çok farklı ülkede böyle etkinlikler gitgide daha geniş ölçekte düzenlenmektedir.

Hocalı Soykırımı’nın ABD’de kabul edilmesine yönelik olarak ilk adım 2010 yılının 25 Şubat tarihinde atılmıştır. Massachusetts Eyaleti Temsilciler Meclisi aynı gün Hocalı’da katliam yapıldığı gerçeğinin kabul edilmesine ilişkin bir karar almıştır. 11 Haziran 2011 tarihinde ise ABD’nin Texas Eyaleti Ermenistan’ın Hocalı’da çok büyük

bir cinayet işlediği gerçeğinin kabulüne ilişkin bir karar almıştır. Texas Eyaleti Temsilciler Meclisi’nin aldığı 535 numaralı kararda Azerbaycan’ın Hocalı kentinde sivil halka yönelik Ermenistan Silahlı Kuvvetleri tarafından katliam yapılması kınanmıştır.

Bu sürecin devamı olarak 22 Şubat 2012’de New Jersey Eyaleti, daha sonra ise Georgia Eyaleti Hocalı katliamına ilişkin kararlar almıştır. Georgia Eyaleti Temsilciler Meclisi’nin 1594 numaralı kararı Azerbaycan ve Türkiye diasporasının yürüttükleri kampanya sonucunda alınabilmektedir. 23 Mart 2012 tarihinde ise bir ABD eyalet daha, Maine Eyaleti Temsilciler Meclisi Hocalı Soykırımı’nın 20. Yılı dolayısıyla bir bildirme yayımlamıştır.

Hocalı Soykırımı’nın uluslararası arenada duyurulması çalışmaları 2013 yılında daha fazla hız kazanmıştır. 2013 yılında ABD New Mexico Eyaleti Senatosu ve daha sonra Temsilciler Meclisi Hocalı Soykırımı’nın tanınmasına ilişkin kararlar almıştır. 8 Şubat’ta ABD Arkansas Eyaleti Temsilciler Meclisi’nde, 11 Şubat’ta aynı eyaletin Senatosu’nda, 25 Şubat’ta ise Mississippi Eyaleti’nde Hocalı Soykırımı’na ilişkin kararlar almıştır. 4 Mart’ta Oklahoma Eyaleti’nde, 8 Mart’ta Indiana Eyaleti’nde, 18 Mart’ta Pensilvanya Eyaleti Genel Meclisi’nde ve Tennessee Eyaleti Temsilciler Meclisi’nde, 3 Nisan’da West Virginia Eyaleti Temsilciler Meclisi’nde Hocalı faciasının 21. Yıldönümüne ilişkin kararlar alınmış, 3 Mayıs’ta ise Connecticut Eyaleti Genel Meclisi Hocalı Soykırımı’nı resmen tanımıştır.

2015 Şubat’ında Arizona Eyaleti Senatosu Hocalı olaylarının soykırım olarak tanınmasına ilişkin karar almış,

ayını senenin Mart ayında Utah Eyaleti Valisi Hocalı Katliamı'nın tanınmasına ilişkin belgeyi imzalamıştır. 2016 yılında ABD'nin Nebraska, Hawaii, Montana ve Idaho eyaletleri Hocalı Soykırımı'nın tanınmasına ilişkin bildiregeleri kabul etmişler ki bu durumda ABD'de Hocalı Soykırımı'nı tanıyan eyalet sayısı 21'e ulaşmıştır.

20 Aralık 2011 tarihinde Meksika Kongresi Ermeni Silahlı Kuvvetleri tarafından Azerbaycan topraklarının işgalini, özellikle de Hocalı Soykırımı'nı sert bir dille kınayan karar almıştır. 1 Şubat 2012 tarihinde Pakistan Senatosu da Hocalı Soykırımı'nın tanınmasına ilişkin karar almıştır. Pakistan Senatosu Dış İlişkiler Komitesi Ermenilerin sivil halka yaptığı soykırımını kınamıştır.

Latin Amerika ülkelerinden Meksika'nın ardından Kolombiya Senatosu da 2012 yılı 23 Nisan'ında Hocalı olaylarını soykırım olarak tanımıştır. Aynı yılın 28 Mayıs tarihinde Ürdün Senatosu Hocalı Soykırımı'na ilişkin bildirege yayımlamış, 13 Haziran'ında Peru Parlamentosu, 30 Temmuz'unda ise Kolombiya Kongresi Temsilciler Komitesi Dağlık Karabağ sorununa ve Hocalı Soykırımı'na ilişkin kararlar almışlardır.

Yine aynı yılın 13 Ağustos tarihinde Panama Ulusal Meclisi'nde "Ermenistan Silahlı Kuvvetleri Tarafından Azerbaycan Topraklarının İşgaline İlişkin" 4 numaralı karar onaylanmıştır. Bu belgede de saldırgan ülkenin Hocalı'da Azerbaycanlı sivil nüfusa yaptığı soykırımı sert bir dille kınanmış, diğer andan Ermenistan Cumhuriyeti Hükümeti'ne BM Güvenlik Konseyi'nin malum 4 kararının yerine getirilmesi çağrısında bulunulmuştur.

17 Ocak 2014 tarihinde Honduras Ulusal Kongresi Azerbaycan topraklarının Ermenistan tarafından işgalinin ve Hocalı Soykırımı'nın tanınmasına dair 333-2013 numaralı kararı almıştır. Honduras Ulusal Kongresi'nin aldığı bu karar Kongre Başkanı ve Sekreterleri tarafından da onaylanmış, 24 Ocak 2014 tarihinde Honduras Devlet Başkanı ve Dışişleri Bakanı tarafından imzalanmasının ardından 13 Şubat 2014 tarihinde bu ülkenin resmî yayın organı olan "The Gazette"de yayımlanarak yürürlüğe girmiş ve yasa statüsüne kavuşmuştur.

1 Eylül 2014 tarihinde Sudan Cumhuriyeti Ulusal Meclisi Dış İlişkiler Komitesi'nin onayladığı belgede 1992 Şubat'ında Azerbaycan'ın Hocalı kentinde sivil halka karşı Ermenistan Silahlı Kuvvetleri'nin yaptığı katliam bir soykırım ve insanlık karşıtı suç olarak tanımlanmıştır. Bu belgede Hocalı'da sivil halkın katledilmesi ve Ermenistan'ın Azerbaycan'a karşı saldırganlığı kınanmış, BM Güvenlik Konseyi'nin 822, 853, 874 ve 884 numaralı kararlarına atfen Ermenistan Silahlı Kuvvetlerinin işgal edilmiş Azerbaycan topraklarından derhal, bütünüyle ve kayıtsız şartsız olarak çekilmesi talebinde bulunulmuştur. Yine aynı belgede Hocalı Soykırımı kurbanlarının ve bu kurbanların yakınlarının maruz kaldıkları manevi ve maddi kayıplar nedeniyle hukuk çerçevesinde adil bir tazminat almaları gerektiği de ifade edilmiştir.

Hocalı Soykırımı'nın dünya kamuoyuna duyurulmasına yönelik çalışmalar sürdürülmüş ve bu konu Avrupa ülkeleri parlamentolarında da tartışılarak birtakım kararlar alınmıştır. 12 Şubat 2013 tarihinde Romanya Parlamentosu'nda Demokrat Liberal Parti fraksiyonu tarafından "Dağlık

Karabağ Çatışması" isimli siyasi bir bildirge yayımlanmıştır. Milletvekili Luçian Militaru bu beyanati kürsüden okumuş, Hocalı kentinde Azerbaycanlı sivil nüfusa karşı özellikle acımasız bir şekilde katliam yapıldığını söyleyerek Hocalı Soykırımı kurbanlarına dair bilgi vermiş, bu olayın dünya kamuoyunca insanlık karşıtı bir suç olarak kabul edilmesinin önemine değinmiştir.

Avrupa Birliği üyeleri arasında Hocalı'da sivil nüfusa yapılan katliam nedeniyle Ermenistan'ı resmen kinayan ve Hocalı olaylarını insanlığa karşı işlenmiş bir suç olarak tanımlayan ilk ülke Çek Cumhuriyeti'dir. 7 Şubat 2013 tarihinde Çek Cumhuriyeti Parlamentosu Uluslararası İlişkiler Komitesi, 21 sene önce Azerbaycan'ın Ermenistan tarafından işgal edilen Hocalı kentinde 613 sivilin acımasızlıkla katledildiğine ilişkin kararı oybirliğiyle imzalamıştır. Bu kararlar Çek Cumhuriyeti Dağlık Karabağ bölgesinin Azerbaycan Cumhuriyeti'nin bir parçası olduğunu, Ermenistan'ın bu bölgeyi işgal altında tuttuğunu ve Hocalı'da işlenen ağır cinayetin suçlusunun da Ermenistan Devleti olduğunu resmen ifade etmiştir.

Bosna Hırsak Parlamentosu Halklar Meclisi'nin 26 Şubat 2013 tarihli oturumunda Ermenistan'ın Azerbaycan'a karşı saldırganlığına ve Hocalı Soykırımı'na ilişkin resmi bir belge olmak üzere "Azerbaycan Cumhuriyeti'nin Egemenliğinin ve Toprak Bütünlüğünün Tanınmasına ve Bunlara Saygı Duyulmasına İlişkin Karar" onaylanmıştır. İsrail Cumhurbaşkanı Reuven Rivlin 29 Ocak 2015 tarihinde BM Genel Kurulu'nda Holokost kurbanlarının anılmasına ilişkin etkinlikteki konuşmasında, dünyanın çeşitli yerlerinde yapılan soykırımlar ve toplu katliamlardan bahsederken

Hocalı Soykırımı'nı da vurgulamıştır.

11 Ocak 2017'de Cibuti Cumhuriyeti Ulusal Kurulu'nun, 2 Şubat 2017'de ise Pakistan İslam Cumhuriyeti Ulusal Kurulu Dış İlişkiler Sürekli Komitesi'nin almış oldukları kararlarda Azerbaycan topraklarının Ermenistan tarafından işgal edilmiş olduğu gerçeği ve 26 Şubat 1992 tarihinde Ermenistan Silahlı Kuvvetleri'nin Azerbaycan'ın Hocalı kentinin sivil halkına uyguladıkları katliam; soykırım eylemi ve insanlığa karşı işlenen suç olarak kabul edilmiş, suçluların ilgili uluslararası yöntemler çerçevesinde cezalandırılmaları gerektiği ifade edilmiştir. Söz konusu kararlarda; Ermenistan Silahlı Kuvvetleri'nin işgal edilmiş Azerbaycan topraklarından derhal, bütünüyle ve bilakaydüşart çekilmesine ilişkin olarak BM Genel Kurulu'nun, BM Güvenlik Konseyi'nin ve diğer uluslararası örgütlerin almış oldukları kararların gereğinin yapılması talebi ifade edilmiş, diğer yandan dünya kamuoyuna ve uluslararası örgütlere, bu kararların gereğinin yapılması için Ermenistan'a baskı uygulama çağrısı da yapılmıştır.

Anlaşılabacağı üzere, Hocalı Soykırımının uluslararası arenada duyurulmasına ve siyasal açıdan değerlendirilmesine yönelik çalışmalar birtakım somut sonuçlar vermiştir ve bu süreç genişleyerek devam etmektedir. Alınan neticeler elbette ki Azerbaycan Devleti'nin ciddiye aldığı çalışmalarının ürünü olarak Ermenistan'ın Azerbaycan'a karşı saldırganlığının dünya kamuoyuna duyurulması açısından büyük önem taşımaktadır.

Ermenistan Devleti saldırgan politikasını 25 yılı aşkın süreden beridir dünya kamuoyunun gözü önünde

sürdürmektedir. Sonuç itibariyle tek milletli bir devlet kurmayı başaran Ermenistan'ın Silahlı Kuvvetleri ve dış destekçileri Dağlık Karabağ'ın (4.4 bin kilometrekare) sınırları dışında kalan, Dağlık Karabağ'ın yüzölçümünün 4 katı büyüklüğünde yüzölçümüne sahip bulunan Laçın, Kelbecer, Ağdam, Fuzuli, Cebrail, Gubatlı ve Zengilan bölgelerini işgal etmişlerdir. Tüm bu topraklarda Ermeniler tarafından etnik arındırma politikası uygulanmıştır. Şöyle ki, Ermenistan'ın toprak iddialarının konusu olan ve Ermeni nüfusunu kendi kaderini belirleme hakkı adı altında yürütülen bu süreçte, Azerbaycan'ın işgal edilen bölgelerinden 1 milyonu aşkın Azerbaycanlı nüfus (toplam nüfusun %15'lik bir bölümü) kendi yurtlarını terk ederek sığınmacı konumuna düşmüştür.

Ermenilerin gerçekleştirdiği bu işgal politikasına, bütün dönemlerde olduğu gibi, kitlesel katliamlar eşlik etmiştir. Şöyle ki 1988-1993 yılları arasında Ermenistan'ın askerî saldırılarını sonucunda 20 bini aşkın Azerbaycanlı nüfus katledilmiş, 100 bin kişiden fazla insan yaralanmış, 50 bin kişi ise çeşitli bedensel yaralar nedeniyle sakat kalmıştır. Öte yandan, devlet terörü ve soykırım politikası uygulayan Ermenistan rejimi ve işgal edilen Azerbaycan topraklarındaki ayrılıkçı rejim tarafından, çeşitli yerlerde (yolcu otobüslerinde, yolcu ve yük trenlerinde, Bakü Metrosu'nda, hava taşımacılığında, yolcu feribotlarında, yerleşim birimlerinde, sivil kurumlarda ve kamu kurumlarında) toplamda 373 adet terör eylemi gerçekleştirilmiş, bu eylemler sonucunda 1200 kişi hayatını yitirmiş, 1705 kişi yaralanmıştır.

Günümüzde Azerbaycan Cumhuriyeti topraklarının %20'den fazla bölümü Ermenistan Silahlı Kuvvetleri'nin işgali altında bulunmaktadır. İşgal sonucunda 900 civarında yerleşim birimi, 22 müze ve 4 resim galerisi, tarihi önemi haiz 9 saray, nadir tarihi önemi haiz bulunan 40 bin müze eşyası, 144 mabet ve 62 cami tahrip edilmiş, yağmalanmış, ateşe verilmiştir. Bunların dışında, bölgede bulunan 927 kütüphanede 4.6 milyon adet kitap ve değerli yazma mahvedilmiştir. Henüz kesin olmayan sonuçlara göre, sebep olduğu manevi ve psikolojik sarsıntılar bir yana, Ermenistan'ın işgal politikası Azerbaycan ekonomisine 320 milyar dolar zarar vermiştir.

Buraya kadar sıralanan veriler Ermenistan'ın saldırganlık politikası güttüğünü açıkça ortaya koymaktadır. Ermenistan'ın bu canice siyasetinin sürdüğünü kanıtlayan delillerden biri de, yalnızca 20. Yüzyılda Azerbaycanlıların 4 kez: 1905-1906, 1918-1920, 1948-1953 ve nihayet 1988-1993 yıllarında Ermeni faşistleri tarafından işlenen soykırımın ve etnik arındırmanın hedefine çevrilmiş olmasıdır. Uluslararası hukuka nazaran, soykırım barış ve insanlık karşıtı işlenen bir suçtur ve en ağır cinayet olarak kabul edilmektedir. BM Genel Kurulu bu konuda 9 Aralık 1948 tarihinde 260 (III) numaralı kararını onaylamış ve 1951 yılından itibaren yürürlük kazanan Soykırım Suçlarının Önlenmesi ve Cezalandırılması Konvansiyonu'nda soykırım suçunun hukuki temeli tespit edilmiştir. Ermenistan'ın Azerbaycan'a karşı saldırganlığı sırasında, bu Konvansiyon'da tespit edilen ve soykırım cinayetini oluşturan tüm tanımlar tatbik edilmiştir.

Azerbaycan Cumhurbaşkanı İlham Aliyev'in Hocalı Soykırımı'nın 20. Yılı dolayısıyla imzaladığı kararda şöyle denmektedir: "Ermeni şovenist çevrelerin Azerbaycan halkına karşı 19. ve 20. Yüzyıllarda aşamalı olarak uyguladıkları etnik arındırma politikasının bir parçası olan Hocalı Soykırımı'na ilişkin gerçeklerin dünya kamuoyuna, dış ülkelerin parlamentolarına duyurulması, Azerbaycan halkına ve bütünüyle insanlığa karşı işlenen bu son derecede ağır askerî suçun uluslararası arenada siyasal ve hukuki tanımının yapılması gerekmektedir."

ALİ HASANOV

**Hocalı Soykırımı: Nedenleri,
Sonaçları ve Uluslararası
Arenada Tanınması**

0m

"Zerdabi Neşr" MMC Basım Yayıncılığ Şirketi
200 basqı
Tel.: (012) 514 73 73, Mob.: (050; 070) 344 76 01
e-posta: zerdabi_em@mail.ru

§-21397